

ביאורים

דור הפלגה העמידו הזדמנות נדירה לאחדות האנושות כולה. "וַיְהִי כֹל הָאָרֶץ שְׂפָה אֶחָת וּדְבָרִים אֶחָדִים" [בראשית יא, א]. הייתה שפה משותפת לכל האנושות ("שְׂפָה אֶחָת"), ואף רצון משותף ("דְּבָרִים אֶחָדִים"). דור שלם היה חפץ בהנהגה אחת מרכזית אשר למרותה יסורו כל באי עולם. לצורך מימוש הרעיון הם חיפשו מקום רחב ידיים שיוכל להכיל, לפחות בשלב הראשון, את כל האנושות. ולכן הם חיפשו "וַיִּמְצְאוּ בְקֶעָה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם" [שם ב]. השלב השני במימוש התוכנית הוא: "הָבָה נִבְנֶה לָנוּ עִיר וּמְגִדָּל וְרֹאשׁוֹ בְּשָׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שָׁם פֶּן נִפְזָר עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ" [שם ד]. נבנה עיר שלטון מרכזית ובתוכה ישב המלך. מרכזו של בית המלוכה יהיה מגדל גבוה מאוד. מטרת הגבהתו היא כדי שהוא יראה למרחוק וידעו הכל שיש לאנושות שלטון מרכזי, וכמו כן גובהו יפיל אימה על כל מי שחושב להמרות את פיו. כל הדברים הללו הם לכאורה חיוביים. אין שום דבר שלילי ברצון לאחד את האנושות.

אך הקב"ה צופה ומביט למרחוק, ומזהה שהאחדות הזאת בעייתית. כאשר מתאחדים יחד כמה אנשים בעלי אותה תכונה ואותה שאיפת חיים - נוצר ציבור בעל כוח עצום אשר יכול לממש את אותה שאיפה. דבר זה נכון לטובה ואף לשליה. באותם ימים הרוב המוחלט של האנושות נטה אחרי עבודה זרה. אין ספק שהמדינה שיקימו תעצים את הנטייה הזו ותמסד אותה כחוק מלכותי אשר כל הממרה אותו כמורד במלכות. כמו כן, ראה הקב"ה שהאנושות בחרה דווקא את בקעת שנער כבסיס לעיר שאותה רוצים להקים. במקום זה מלך נמרוד אשר היה "גִּבּוֹר צִיד לִפְנֵי ה' וַתְּהִי רֹאשִׁית מִמְּלַכְתּוֹ בְּכָל... בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר" [בראשית י, ט-י]. אם כן, מלך האנושות היה צריך להיות נמרוד, אשר בגלוי נלחם נגד ה' ונגד נושאי דברו. השילוב של נטיית הנפש של האנושות לעבודה זרה, ומינני מלך רשע כמו נמרוד בראשה, היו יוצרים מלחמה אדירה נגד עובדי ה' שהיו מתי מספר.

לכן הקב"ה פיזר אותם כדי לטפל את מחשבתם. עצם הרצון לאחדות הוא חיובי, אפילו אצל אנשים רשעים, אך האחדות יכולה ליצור דברים טובים רק כאשר הקולקולים הם מגוונים. כאשר יש לאחד נטייה לכעס, לשני לגאווה, לשלישי לעבודה זרה ולרביעי לשפיכות דמים. כל חיסרון משלים ומאזן את החסרונות האחרים וכלל החברה הוא חיובי. אך כאשר ישנו חיסרון זהה - האחדות הופכת לאגרוף עוצמתי של רוע שצריך לפזרו ולבטלו.

הרחבות

• למה בנו את מגדל בבל?

הספימו לבנות "מגדל וראשו בשמים". הר"ן ביאר שאנשי דור הפלגה בנו את המגדל במטרה לחזק את מעמדו של מלכם ועל ידי זה יהיו מאוחדים. חטאם היה שהתאחדו לשם עבודה זרה (וכן כתב גם הכלי יקר).

לעומת זאת ביאר אור החיים, שבניגוד לרצון ה' שבני האדם יתיישבו ברחבי העולם, אנשי דור הפלגה חטאו וביקשו לרכז את היישוב במקום אחד. לשם כך הם בנו את המגדל שיטמן את מרכז היישוב וסביבו יגורו כולם, וכן כדי שהיוצא מהעיר יוכל לזהות את מקומו מרחוק [אור החיים, בראשית יא, א].

על פי שני פירושים אלה, מחשבת בניית המגדל לא היוותה חטא 'עצמי' אלא רק כלי עזר לקיום מחשבתם הרעה. לעומת זאת מובא בגמרא שהמגדל עצמו נעשה במטרה לעבוד בו עבודה זרה [סנהדרין קט]. בדומה לכך נתבאר במדרש, שאמרו: "בואו ונעשה לנו מגדל ונעשה עבודת כוכבים בראשו ונתן חרב בידה ותהי נראית כאלו עושה עמו (עם הקב"ה) מלחמה" [בראשית רבה לח, ו].

שאלות לדין

הקב"ה פיזר את דור הפלגה מחשש שמא ישכחו את שמו בעולם. מה היה קורה אם לא היה עושה זאת? האם באמת ישנה אפשרות לשכוח את שמו של הקב"ה?

אמנם בסיפור עם המין הוכח כי גם המינים הם אכזריים. אלא שזה עדיין לא פוטר אותנו מקושיה האם גם אנחנו כאלה? מה ההבדל בינינו?

לזרע של קימא עבור יוחנן אוריאל בן לאה מרלן ורבקה ג'ואן בת ג'וסלין שחחה הי"ו

ובעת ההיא - היתה כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים, והספימו להיות לעולם כלו ראש אחד מנהיג ומושל, ושל לא יהיו נפוצים ונחלקים בממשלותם, ולזה בחרו בקעה אשר מצאו להם רחבת ידים, שאין ספק שרב בני אדם יבחרו להיותם קרובים לפי כחם אל ראש ממשלתם, ולזה גם כן הספימו לבנות (שם ד) "מגדל וראשו בשמים", כלומר: גבוה מפלג כפי האפשרות, °, כְּאֶשֶׁר בָּא פְּסוּק אַחֲרָיו ° עם זֶה בְּשֵׁנָה (דברים ט א): "ערים גדלת ובצרת בשמים", כי כן היה ראוי למי שנתבחר להיות מושל בעולם התחתון, שיהיה ארמונו ומגדלו גדול, עד שבראית המגדל יתלבש כל רואהו פחד ומורא, ושיהיה נראה מרחוק.

והנה אלה האנשים בעת ההיא לא חטאו בדבר במעשה ולא במחשבה, אבל ה' יתברך שהוא צופה ומביט למרחוק, ירד למה שימשו ° מקבוצת האנשים הרעים, והוא אמרו (בראשית יא ה): "וַיִּרְד ה' לִרְאֹת אֶת הָעִיר" וגו', כלומר: ירד והשיגח למה שימשו ממנו, ואם לעת עתה אין רע, אָמְנָם הַכְּנוּס הִיָּה רַע לָהֶם וְרַע לְעוֹלָם. והוא: שְׁפָלָם הָיוּ מִסְפִּימִים עַל עֲבוּדָה זָרָה, וְהַבְקָעָה הָיָא גַם כֵּן אֶשֶׁר בְּחָרוּ לָהֶם הִיָּה אֶרֶץ שִׁנְעָר, הִיָּה רֹאשָׁה וּמִלְכָּה נִמְרֹד אֶשֶׁר הִיָּה רֹאשׁ לְעֲבוּדָה זָרָה, עַד שֶׁהֲצִיָּק לְאַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשְׁלוֹם בְּחֻלְקוֹ עֲלֵיהָ ° כְּמוֹ שֶׁנִּזְדַּעַ, לָכֵן אָמַר: "הוּ עִם אֶחָד וְשִׁפָּה אֶחָת לְכֻלָּם וְזֶה הַחֵלֶם לְעִשׂוֹת וְעֵתָה לֹא יִבְצָר מֵהֶם כֹּל אֶשֶׁר יִזְמוּ לְעִשׂוֹת", לֹא יִבְצָר מֵהֶם כֹּל אֶשֶׁר יִזְמוּ לְעִשׂוֹת בְּעַת הָרֵאשׁוֹן וְלֹא יִכְלוּ, עֵתָה לֹא יִמְנַע מֵהֶם, כִּי אֵין סִפְק שֶׁהִדּוּרוֹת הֵם הָיוּ מִשְׁתַּדְּלִים לְרוֹמֵם עֲבוּדָה זָרָה שְׁלֵהֶם וּלְהַשְׁכִּיחַ שְׁמוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְלֹא עָלָה בְּדָם מִפְּנֵי חֲלוּק הַמְּמִשְׁלוֹת וְהָאֶרְצוֹת, כִּי הִיָּה לְעוֹבְדֵי ה' יִתְבַּרֵךְ מִפְּלִט, מֵה שְׁלֵא יְהִיָּה כֵּן אִם תִּמְשֹׁךְ הַסְּפִמָּתָם, כִּי כְּאֶשֶׁר בִּרַח אַבְרָהָם מִפְּנֵי נִמְרֹד לְלַכֵּת אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן, לוֹ הִיָּה נִמְרֹד מוֹשֵׁל בְּכָל הָעוֹלָם אָנָּה יֵלֵךְ מִרוּחוֹ. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ ב"פִּסְחַ שְׁנִי" ° (פסחים פז ב): "אָמַר לִיהָ ° הוּא מִיִּנְאָה: אָנָּן מְעַלְיָנָ מִיִּנְיָכֵנָ, דְכָתִיב (מ"א יא טז): "כִּי שֵׁשֶׁת חֳדָשִׁים יָשָׁב שָׁם יוֹאָב וְכָל יִשְׂרָאֵל עַד הַכְּרִית כָּל זָכָר בְּאֶדְוִם", וְאֵלוֹ אֲתוֹן יִתְבַּיְתוּ גִבָּן לֹא עֲבָדִינוּ לָכוּ וְלֹא מִיָּדִי, אָמַר לִיהָ: הִיכִי תַעֲבָדוּ, תְּכַלְיִנְהוּ לְכוֹלְהוּ, לִיתְנַהוּ גְבִיִּיכֵנָ, לְהִנֵּי דְאִיתְנַהוּ, קָרוּ לָכוּ מְלֻכִיתָא קְטִיעָא, אָמַר לִיהָ: גִּפָּא דְרוּמִי, בְּהָא נְחִיתִינוּ וְבְהָא סְלָקִינוּ". הנה הורה, כי סבת השיב חמתם מהשחית איננו רק ° להיות ממשלתם בלתי פוללת °. ולכן, בהיות מחשבת הדור ההוא בעת ההיא איננה לרעה, אבל כי ראה ה' יתברך הרע שימשו ממנו, לא ענשם, כי לא היו ראויים לענש, אבל סבל עצתם ובלבל לשונם, כי גם בבלבול הלשון והעלם קצתו ° קצתו ° תועלת בזה. כללו של דבר: ראה קבוצת הרשעים ההוא רע, בהיותם קלם מספימים על תכונה אחת רעה, כי אי אפשר לכלל מקבוצת מספימים בעלי תכונה אחת רעה, שלא יהיה הכלל רע ממנו ° או כמאורו.

וזאת היא הטענה אשר אמת בה קהלת הפסק דין שנתן להיות המרפבים כלם הגל ובלתי בעלי קיום - בהיותם מקבצים ומרפבים מספימים על זה החסרון בעצמו. אבל לא תמשך זאת הגזירה עד שיתחייב ממנה שכל החסרונות שהם בפשוטים ימצאו במרפבים, אבל יתחייב שהחסרונות המתנגדים בפשוטים ימזגו ויכללו לשלמות ומעלה במרכב המקבץ מהם. וזה הוא מעלת המקבץ מפרטים, כי שלמיות הפרטים נמצאות בכלל, ואיזה חסרון שיהיה בפרטים לא ימצא בכלל, אבל אפשר שחסרון אחד מן הפרטים יוציא השלמיות שביתר הפרטים מן הכח אל הפעל.

גבוה מפלג כפי האפשרות - גבוה ביותר כפי יכולתם. פסוק אחר וכו' - גם שם המילה "שמים" מתפרשת כגבוה מאד. שימשו - שעלול להתפתח. בחלקו עליה - כשחלק אברהם על העבודה זרה. ב"פסח שני" - החלק השני של מסכת פסחים. אמר ליה וכו' - אמר לו מין אחד (לר' חנינא): אנחנו מעולים (ומוסריים) מכם שהרי יואב הכרית באדום כל זכר, ואילו אתם יושבים אצלנו (בגלות) ואנחנו הגויים לא עושים לכם כלום. ענה לו (הסיבה שאינכם הורגים אותנו היא) איך תעשו? להרוג את כל היהודים אין ביכולתכם, כי חלקם אינם בארצכם. ואם תהרגו רק את היהודים שבארצכם, יקראו לכם "מלכות קטיעא". נשבע הגוי באליל לו הוא סוגד שזו מחשבתם התמידית. רק - אלא. בלתי פוללת - חלקית ולא על כל העולם. והעלם קצתו אל קצתו - חלק מהאנשים אינם מבינם את דברי חלק אחר מהאכולוטייה. ממנו - יותר מהפרט בעל התכונה הרעה.

דור הפלגה לא חטאו אך ממעשהו נמשך דבר רע

דברי קהלת - בחסרונות מסכימים